

Arányok és (m)értékek (címjavaslat)

Népművészeti Nemzeti Szalon 2018

Kurátori pályázat

Sulyok Miklós művészettörténész

Konzulens: Csáji László Koppány, néprajzkutató, kulturális antropológus

Jelszó: *A nem muzealizált népművészet kiállítása,
avagy a népművészet örökségének átlényegülése.*

Kurátori pályázatom végiggondolásában alapvető tényezőnek tartom azt, az európai kultúrkörben ritka jelenséget, hogy egy civil művészeti egyesületben, majd az abból az állam által köztestületté alakított intézményben helye van a népművészetnek: a magyar Művészeti Akadémiának Népművészeti tagozata is van. Ez azt jelenti, hogy van ma Magyarországon olyan jelentős szellemi-kulturális tényező, amely ma is egyenrangúnak tartja a népművészetet a művészetek családjának többi tagjával.

Felfogásom szerint ezzel a kiállítással az MMA tematizál egy olyan területet, amely a jelenkori művészeti diskurzusban marginálisnak nevezhető, vagyis a népművészetet. Fontos, hogy megvilágítsuk ennek egyszerre sajátosan magyar és ugyanakkor kárpát-medencei jellegzetességeit és regionális sajátosságait.

Az eddig megrendezett négy művészeti nemzeti szalon alkalmával a művészeti műfajok mibenléte egyértelmű volt. Az építészet, a képzőművészet, a fotóművészet, a tervezőművészet bár folyamatos átalakuláson megy keresztül, mint korunkban minden művészeti terület, s határaik egyre tágulnak, mégis, meglehetősen egyértelmű volt, mit ért a köznyelv a fenti kifejezéseken. A 2018-ra tervezett népművészeti nemzeti szalon esetében más a helyzet. A „népművészet” fogalma nem rendelkezik az előbb említett művészeti ágak egyértelműségével.

A fogalom mindkét összetevője, a nép és a művészet is tanulságos és fontos kérdéseket vet fel. A *Volkskunst* fogalmának XIX. századi kialakulásakor Magyarországon a parasztságot tartották a népművészet forrásának, nem értve ide a paraszti életformában élő, falusi kézműveseket, kismanességet, de a mezővárosi parasztpolgárságot is. Ez a népművészet lassan elveszítette gyökereit, ahogyan a paraszti életforma megváltozott. Ez a folyamat egyrészt fokozatos volt, még ha átélői, elszenvedői sokszor tűrhetetlenül gyorsnak is érezték. Másrészt visszafordíthatatlan. A paraszti életforma eltűnésével bizonyos szempontból elenyészett a népművészet, mert megváltozott a tárgyakhoz való viszony. Nem saját használatra, nem kézműves munkával állít elő tárgyakat az ipar. A kiállításnak azonban mindenképpen el kell kerülnie azt a látszatot, mintha egy elmúlt világot

álmodna vissza. Helyette az kell megmutatnia, milyen pozitív lehetőségek rejlenek a népművészeti gyakorlat és tudás továbbadásában egy olyan korban, ahol egyes országokban már nem tanítják kézzel írni a gyermekeket az általános iskolában, csak számítógépes billentyűzeten.

A népművészet fogalmában a művészet szóelem sem kevésbé problematikus. A népművészet alkotásai többnyire nem esztétikai céllal készültek. Tehát sosem dísz tárgynak, még kevésbé ajándéktárgyként jöttek létre. Sőt, a mai kézműves tárgykészítés legfőbb problémája éppen a dísz tárggyá válás. Esztétika és funkció gyakran összefonódott a népművészeti alkotásban. A tárgyak esetében ez nyilvánvaló, de úgy a vokális, mind az instrumentális zenében az alkalomhoz illő, illetve az életeseményeket, az ezek átélését kísérő zenék is funkcióval rendelkeztek, ld. lakodalmas, sirató, keserves, stb. A mesterségek ünnepén megjelenő kézműipar tehát nem népművészet, a szó hagyományos értelmében, hanem valójában népi iparművészet. Ahogyan az ezt művelő mesterembereket is népi iparművésznek nevezzük. A rendezvény elnevezése is fontos: nem a népművészet ünnepéről van szó, hanem a mesterségekről. A népi zenélés és nemkülönben a kézműves mesterségek gyakorlása ugyanakkor közismerten jelentős mentálhigiénés és pszichológiai fejlesztő hatással van az emberi agyra gyermek- és fiatalkorban, valamint felnőttkorban hasonlóképpen.

Nyugat-és Dél-Európában nem létezik olyan népművészet fogalom, mint a mi régióinkban. Ez a fogalom akkor alakult ki Közép- Kelet- és Észak-Európában, amikor Nyugat-Európában már eltűnő félben volt ez a művészet, mert az azt hordozó paraszti társadalom és annak falusi településtípusa is elenyészett. Magyarországon párhuzamosan haladt a népművészet felfedezése, annak leírásával és feldolgozásával és átformálásával.

A népművészet alapsajátossága az átadás, a tudás folyamatossága és az etalonnélküliség. A népművészet változatokban él. Addig létezik, amíg továbbadják, csak folyamatos változásában egzisztál, ezért nem az eredetihez való hűség a kulcsmozzanata, hanem a variáció tovább alakítása, de csak az átvett tudás keretei között. Ezért minden kiállított műfajban a kiállító mesterek tanítványait is szerepeltetni kell, hasonlóan Vidák István legutóbbi, Vigadóbeli bemutatójához. A szerves műveltség, ahogyan a magyar organikus építészet képviselői értették, amelynek körébe a népművészet tartozik, egyik fő jellemzője, hogy továbbhagyományozódás útján működik, amikor is az átadott tudás a befogadás és további használat során újrafogalmazódik.

A népművészethez és a törzsi művészetekhez köthető gondolkodásmód és szimbólumok a XX. század elejétől kezdve a neoavantgárdig jelen voltak a magyar képzőművészetben. Ezt mutatta be a Keserü Katalin koncepciója alapján a Budapest Galériában (majd a Szombathelyi Képtárban) 1987-ben rendezett *Mágikus művek* című kiállítás. Ezt a szemléletformáló, új művészetelméleti perspektívát nyújtó kiállítást javaslom most újra bemutatni a Nemzeti Szalon részeként, Keserü mai kiegészítésével a Műcsarnok VII. számú termében. (Vagy kísérő rendezvényként a mélycsarnokban.)

Az akkori kiállítás és a katalógus szövege éleslátó elemzéssel mutatta ki a képzőművészetben megjelenő nem ábrázoló, nem illuzionisztikus művek olyan jellegzetességeit, amelyek a népművészettel mutattak párhuzamot akkor is, ha nem közvetlen népművészeti hatásról volt szó. Tehát nem népies, vagy folklorisztikus művek gyűjteményéről van szó, hanem a világ érzékelésében és az arra adott reakciókban megnyilvánuló mélyebb párhuzamról.

A kiállítás két legfontosabb jellemzője a *zene* jelenléte – ami nem megszokott egy kiállítóteremben – és a *műhelyfoglalkozások* nagy aránya. A népművészetet, népi iparművészetet legfőképpen a közvetlen gyakorlás útján lehet megszeretni. Ezért a kiállítás területének hozzávetőleg felét a népi mesterségek múzeumpedagógiai jellegű műhelybemutatói teszik ki. A következő mesterségeket állítom ki: fazekasság, bőrművesség, fémművesség, ötvösség, kovácmesterség, szövés, hímzés, csipkeverés, nemezkészítés, viseletkészítés, kosárfonás, csontművesség – és bár nem kézműves mesterség, de az építészet is bemutatásra kerül.

A kiállítás

Címjavaslat:

<p style="text-align: center;">Arányok és (m)értékek</p>

<p style="text-align: center;">Népművészeti Nemzeti Szalon 2018</p>

A kiállítás címe utalás Fél Edit és Hofer Tamás **Arányok és mértékek a paraszti gazdálkodásban** című, világhírűvé vált magyar néprajzi könyvének címére. Egy magyar falu, a Heves megyei Átány monográfiájában az 1950-es években az utolsó óráját élő, még meglehetősen ép paraszti kultúra működését írta le, mutatta be és elemezte a két szerző. A népi gondolkodás legfontosabb tulajdonságait látjuk e két (valójában: három) fogalomban. *Arányok*: a világ és az ember helyes aránya egymáshoz és a társadalomhoz; *mértékek*: a pazarlásba süllyedt fogyasztói társadalomban hiányzó fogalmat állítunk a középpontba; *értékek*: az „értéksemleges”-ség álarcában kultúrákat romboló nihilizmussal szemben a népművészetben meglévő érték-mozzanat kiemelése.

I. terem

Az univerzum

(A táncházak és mesélők terme)

A látogató az kiállításra belépve egész teremnyi méretű, épített félgömbfelület belső oldalára („kupola-effektus”) *vetített, lassan, de láthatóan forgó, fekete-fehér* csillagos éjszakai égbolt alatt a

kozmoszban találja magát. A teremben félhomály van. Nagy tér, tágasság. A következő (II.) terembe vezető átjáró ajtó lefüggönyözve.

Az univerzum, mint a népi kultúra kozmikus beágyazottságát érzékeltető és megjelenítő environment. A világ bármely táján élő emberek elementáris, közös élményét is jelenti, a közös „alapot”, kiindulópontot, olyan viszonyítást, ami szimbolikusan összeköti az „ég alatt” élő népeket. Ne feledjük, a tánc, a zene egyetemes nyelv. Egyrészt nem ismer határokat, másrészt viszont nagyon egyedi, saját zenei anyanyelvek alakultak ki világszerte az egyes népeknél. A látogató átéli, hogy a modern ember is *ugyanannak* az univerzumnak a lakója, amely a népművészet létrejötté idején élt embereknek is otthont adott.

A vizuális környezetet a csillagokról, az évkörről szóló magyar népdalok egészítik ki, a teljes nyitva tartás alatt hangszórókból, *halk* háttérzeneként.

A terem közepén kör alakú tánchely, a táncházak helyszíne, nem színpad. Esetleg a meglévő parkett védő burkolattal ellátva, mintegy 7m átmérőjű körben. Körülötte nemezszőnyegek és padok a résztvevők és a nézők számára. Itt kaphatnak helyet a szóbeli hagyományt továbbadó mesélők előadásai is.

Ebben a teremben hetente kétszer, a II. teremben megrendezésre kerülő népzenei koncertekkel egyeztetett időpontokban, előre elkészített műsorterv szerint, hétvégeként táncházak kapnak helyet. A terem táncváza átrendezése beállított fix kiállítási installációk hiányában könnyebben megoldható, ezért sem helyezek ide ilyeneket.

II. terem

A zene terme

A zenei szekció szakmai kurátorának, a zenék és a zenészek listája összeállítására 1.) Sebő Ferencet, vagy 2.) Juhász Katalint kérném föl.

A magyar népművészet műfajai közül a zene gyakorolta a legjelentősebb hatást a modern magyar kultúrára. Ugyanakkor a népzene az a terület, amelynek továbbadás folyamata máig is töretlen. Ezért kapott két teljes termet a zene és a tánc az én kiállítási koncepciómban. Ezt a továbbadást a táncházmozgalom végezte és végzi ma is. Az indíttatást természetesen Bartók és Kodály XX. század elején indult és a tanítványaik és követőik által is a XX. század végéig folytatott népzenei gyűjtés adta, és Kodály zenepedagógiai koncepciója folytatta, de a tényleges népművészeti továbbadás az 1970-es évek elején Magyarországon és Erdélyben indult táncházak révén vált tömegessé.

A terem zenei koncertek számára rendezzük be. Színpad nélkül, becslésem szerint ötven-hatvan székkal.

Itt heti két alkalommal élő zenei koncertek kapnak helyet. (Igen, *koncertek a kiállításban.*) Körben a falakon a népzeneészeket ábrázoló etnográfiai jellegű fotósorozatok André Kertész Vak muzsikusától máig.

III. terem

Fazekasság

Fazekas népi iparművészek kiállítása, két korongozó műhellyel, ahol annyi műhelyfoglalkozást állítunk be, amennyit ésszerűen meg lehet valósítani. A lényeg: minél gyakrabban, és folyamatosabban legyenek foglalkozások, de el kell kerülni a tátongó ürességet és az unatkozó mesterek látványát a kiállításban. Ez vonatkozik az összes többi mesterség műhelyfoglalkozására is!

Kiállítók: a Népművészeti Egyesületek Szövetsége tagjai.

IV. terem

Bőrművesség

Műhelyfoglalkozásokkal, ld. fent a II. terem leírásánál.

Kiállítók: a Népművészeti Egyesületek Szövetsége tagjai.

V-VI. terem

A magyar organikus építészet termei – fotók, rajzok, filmek a két építészről.

Makovecz Imre és Csete György munkássága.

Makovecz népművészeti motívumelemzése, Csete György anyanyelvi építészet fogalma.

A ma is folyamatosan működő erdélyi népi fürdőépítő kaláka mozgalom, Ars Topia Alapítvány, Herczeg Ágnes tájépítész. Videókon és fotókiállítással.

VII. terem

Mágikus művek. Keserü Katalin 1987-ben rendezett kiállításának új, kibővített változata.

VIII.terem

Fémművesség, ötvösség, kovácsmesterség

Műhelyfoglalkozásokkal, ld. fent a II. terem leírásánál.

Kiállítók: a Népművészeti Egyesületek Szövetsége tagjai.

IX. terem

Internet-terem

Az internetes mémek, mint mai folklór jelenség.

Ezen kívül számos internetes jelenség létezik, amelyeket az antropológia modern folklórnak tart, úgy mint nyelvi és képi humor, modern mondák, hiedelemtörténetek, csoda-narratívák, transzcendens élmények, alternatív valóság-olvasatok, világmagyarázatok, konteók, groteszk művek, paródiák, humoros kifigurázások, bölcsességek, "népi bölcsességek", jótanácsok és "aranyköpések", mesék, anekdoták, videó-megosztásban közkinccsé vált alkotások, konceptuális művek, virtuális plakátok az online térben, rémhistóriák, rémhírek, álhírek, sajátos, modern "népi" imák.

A kiállítás önálló weboldalán on-line kommunikációval működő kommentelés, „diskurzus a kortárs népművészetről” *„valós idejű moderálással*, tehát a trágár tartalmak nem jelennek meg a felületen.

A topic: *Mi a népművészet ma?* Küldjön képeket népművészeti alkotásokról, kétsoros komment kíséretében. Írja meg, hogy ez a tárgy, miért fontos Önnek, és miért tartja népművészetnek! A lényeg: ne csak fotókat kapjunk, hanem narratívába ágyazott képeket. Itt is *„valós idejű moderálással*! A teremben pultok, székekkel, monitorokkal.

X-XI-XII. terem + az apszis

Textilművészet és kosárfonás, csontművesség

Szövés, hímzés, csipkeverés, nemezkészítés, viseletkészítés, bábkészítők és bábjátékosok. Műhelyfoglalkozásokkal, ld. fent a II. terem leírásánál.

Kiállítók: a Népművészeti Egyesületek Szövetsége tagjai.

Kísérő rendezvények

Az I. és a II. teremben zajló táncházakat és koncerteket *nem tekintem* kísérő rendezvénynek, hiszen azok maguk a fő kiállítás részét képezik. Ezért kaptak helyet teljes termetek elfoglaló módon a fő kiállítóterekben.

- Juhász Zoltán népzenekutató, matematikus előadása *A zene ősnyelvéről*

Kulturális antropológiai kerekasztal beszélgetések – időtartam kb. másfél óra

1. Mai válaszok az akkori kérdésekre – *A népművészet tegnap és ma* c. tudománytörténeti jelentőségű konferencián 1976-ban fölvetett kérdések mai megvilágításban. Résztvevők kulturális és vizuális antropológusok, etnográfusok. Három fő, plusz egy szakmabeli moderátor
2. A népművészet új útjai
3. Hol keressük a népművészetet ma?
  - Internet és népművészet? Népművészet a tömegmédiában. kerekasztal beszélgetés
  - Folkorizmus a XX. századi magyar képzőművészetben kerekasztal beszélgetés
  - Csörsz Rumen István a közköltészetéről és a műzene és népzene kapcsolatáról

- Juhász Katalin a mai magyar népzeneről
- Az MTA Zenetudományi Intézetének népzene, nép játék és tánc-folklorisztikai előadásai
- Az Óbudai Zeneiskola és tanítványainak bemutatkozó előadása
- Paksa Katalin (MTA Zenetudományi Intézet) előadása a magyar népzeneről
- Lázár Katalin (MTA Zenetudományi Intézet) előadása a népi játékokról
- Tamás Ildikó (MTA Néprajztudományi Intézet) előadása a mai diákfolklórról, a humorról és a nyelvi kreativitásról
- Sudár Balázs (MTA Történettudományi Intézet) előadása a magyar népzene török kapcsolatairól
- A Kodály Társaság előadása Kodály Zoltán, Bartók Béla, Vikár László és Szomjas-Schiffert György kutatói és alkotói munkásságáról
- Voigt Vilmos és Verebélyi Kincső előadása a népművészet fogalmáról
- Az Óbudai Népzenei Iskola bemutatkozása – **Kobzos Kiss Tamás emlékkoncert**
- A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Népzenei Tanszékének bemutatkozása
- További népzeneoktatással foglalkozó iskolák bemutatkozása
- A Népművészeti Egyesületek Szövetségének bemutatkozása

ⁱ A Múcsarnok termeinek számozását a következő ábra szerint végzem.

